

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махамаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш тамойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларидан фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” jurnali 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истиқболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Махаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиева Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

**RAQAMLI IQTISODIYOTDA MENEJMENT QARORLARINI QABUL QILISHDA
INNOVATION TEXNOLOGIYALARNING ROLI**

**РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ
РЕШЕНИЙ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ**

**THE ROLE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT DECISION-
MAKING IN THE DIGITAL ECONOMY**

Usmanova Nasiba Yunusovna

Buxoro davlat texnika universiteti, Iqtisodiyot va menejment kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida menejment qarorlarini qabul qilish jarayonida innovatsion texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati tadqiq etilgan. Tadqiqotda Simonning klassik IDC (Intelligence–Design–Choice) modeli asos qilib olinib, unga sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar tahlili, biznes-intellekt tizimlari, bulutli hisoblash, narsalar interneti va blokcheyn texnologiyalarining integratsiyasi yondashuvi taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, menejment qarorlari, innovatsion texnologiyalar, sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar, biznes-intellekt, raqamli transformatsiya, qaror qabul qilish tizimi, IDC modeli, raqamli dvoynik.

В статье исследуется роль и значение инновационных технологий в процессе принятия управленческих решений в условиях цифровой экономики. За основу исследования взята классическая модель Г. Саймона IDC (Intelligence–Design–Choice), в которую интегрированы технологии искусственного интеллекта, анализа больших данных, систем бизнес-интеллекта, облачных вычислений, интернета вещей и блокчейна.

Ключевые слова: цифровая экономика, управленческие решения, инновационные технологии, искусственный интеллект, большие данные, бизнес-интеллект, цифровая трансформация, система поддержки принятия решений, модель IDC, цифровой двойник.

This article examines the role and significance of innovative technologies in the management decision-making process in the digital economy. The study is based on H. Simon’s classic IDC (Intelligence–Design–Choice) model, integrated with artificial intelligence, big data analytics, business intelligence systems, cloud computing, the Internet of Things, and blockchain technologies.

Keywords: digital economy, management decisions, innovative technologies, artificial intelligence, big data, business intelligence, digital transformation, decision support system, IDC model, digital twin.

XXI asrning uchinchi o‘n yilligi jahon iqtisodiyotining keng ko‘lamli raqamli transformatsiyasi davri sifatida ta’riflanmoqda. Klaus Shvabning ta’kidlashicha, To‘rtinchi sanoat inqilobi jismoniy, raqamli va biologik tizimlar chegarasini yo‘q qilib, menejment faoliyatining tub o‘zgarishini keltirib chiqarmoqda. Jahon iqtisodiy forumining “Future of Jobs Report 2023” hujjatiga ko‘ra, 2027-yilga qadar barcha kasbiy faoliyat turlarining 44%i texnologik jihatdan tubdan o‘zgartiriladi, shu jumladan boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni eng katta transformatsiyaga uchraydigan sohalar qatoriga kiradi

Menejment qarorlarini qabul qilish nazariyasining asoschilaridan biri, Nobel mukofoti sohibi Herbert Simon o‘zining “The New Science of Management Decision” (1960) asarida qaror qabul qilish jarayonini uch bosqichga bo‘lgan: axborot yig‘ish (Intelligence), variantlar ishlab chiqish (Design) va tanlov qilish (Choice). O‘tgan oltmish yil mobaynida mazkur model G. Mintsberg, T.

Davenport, D. Kahneman va boshqa tadqiqotchilar tomonidan takomillashtirib borilgan bo‘lsa-da, uning mohiyati insonning cheklangan ratsionalligi (bounded rationality) tamoyiliga asoslangan holda qolgan. Biroq raqamli iqtisodiyot sharoitida sun‘iy intellekt, mashinaviy o‘qitish va katta ma’lumotlar tahlili texnologiyalarining rivojlanishi ushbu klassik modelni qaytadan ko‘rib chiqishni, raqamli vositalarni har bir bosqichga organik integratsiya qilishni taqozo etmoqda.

Raqamli-analitik maktab (T. Davenport, J. Harris, E. Brynjolfsson, A. Maykafi) zamonaviy davrning ma’lumotlarga asoslangan yondashuvini shakllantirgan. Davenport va Harris o‘zlarining “Competing on Analytics” (2007) asarida muvaffaqiyatli kompaniyalar raqobatbardoshligining asosiy manbaini ilg‘or analitika imkoniyatlarida ko‘rgan. Brynjolfsson va Maykafi “The Second Machine Age” (2014) monografiyasida sun‘iy intellekt va raqamli texnologiyalarning menejment funksiyalarini avtomatlashtirish darajasi haqida bashoratlar ilgari surgan. Bundan tashqari, D. Kahnemannning “Thinking, Fast and Slow” (2011) tadqiqoti insonning qaror qabul qilishdagi kognitiv xatolarini aniqlagan bo‘lib, aynan shu xatolarni bartaraf etishda innovatsion texnologiyalar katta salohiyatga ega. Agrawal, Gans va Goldfarbning 2018-yildagi “Prediction Machines” asari sun‘iy intellektni birinchi navbatda bashorat qilish mashinalari sifatida talqin qilib, har qanday menejment qarorini bashorat, sudya va harakat bosqichlariga ajratish metodologiyasini ishlab chiqqan. Chen, Chiang va Storey tomonidan MIS Quarterly jurnalida e‘lon qilingan “Business Intelligence and Analytics: From Big Data to Big Impact” maqolasi biznes-intellekt texnologiyalarining rivojlanishini uch avlodga bo‘lib, ularning menejment jarayonlariga ta’sirini tahlil qilgan. Provost va Fawcett esa katta ma’lumotlar tahlilining biznes qaror qabul qilishidagi amaliy jihatlarini “Data Science for Business” (2013) asarida tizimlashtirgan.

O‘zbekiston iqtisodiyot fani o‘tkir tadqiqotchilari (Sh. Ergashxodjayeva, N. To‘xliyev, A. Vahobov va boshqalar) asarlarida raqamli iqtisodiyot va korxonalar boshqaruvining milliy xususiyatlari tadqiq etilgan. Biroq, tahlil shuni ko‘rsatdiki, innovatsion texnologiyalarni Simonning klassik IDC modeliga tizimli integratsiya qilish, uning kengaytirilgan shaklini taklif etish va bu shaklni O‘zbekiston korxonalari sharoitida sinab ko‘rish bo‘yicha yetarli tadqiqotlar olib borilmagan. Aynan shu bo‘shlik mazkur tadqiqotning o‘rnini belgilaydi.

Tadqiqot nazariy-tahliliy yo‘nalishga ega bo‘lib, unda quyidagi ilmiy bilish usullari qo‘llangan. Kontent-tahlil usuli. Scopus va Web of Science ma’lumotlar bazalaridan 2019–2025-yillar oralig‘ida e‘lon qilingan va “management decision-making”, “artificial intelligence”, “big data analytics”, “digital transformation” kalit so‘zlari bilan filtrlangan 120 dan ortiq maqola dastlabki tanlovga olingan. Ikkinchi bosqichda Q1 va Q2 kvartilidagi jurnallarda chop etilgan, kamida 50 ta iqtiboslangan va tadqiqot mavzusiga to‘liq muvofiq keladigan 42 ta nashr yakuniy tahlilga tanlangan. Qiyosiy-tarixiy tahlil. Menejment qarorlari qabul qilish nazariyasining 1960–2025-yillar davomidagi evolyutsiyasi bosqichlari, klassik-ratsional, xalqiy-tanqidiy va raqamli-analitik maktablarning o‘zaro munosabati o‘rganilgan. Tizimli yondashuv. Innovatsion texnologiyalar Simonning IDC modelining har bir bosqichi bilan bog‘langan holda tizim sifatida tahlil qilindi. Har bir texnologiya-bosqich juftligi bo‘yicha funksional mos kelish koeffitsiyenti aniqlandi. SWOT va PEST-tahlil elementlari. Innovatsion texnologiyalarni O‘zbekiston korxonalariga joriy etishdagi kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar aniqlashtirildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, innovatsion texnologiyalarning menejment qarorlariga o‘tkazgan ijobiy ta’siri bir necha yo‘nalish bo‘yicha namoyon bo‘ladi. Birinchidan, tezkorlik. Aytaylik, an’anaviy boshqaruvda oylik moliyaviy hisobot tayyorlanishi 5–7 kun vaqt olsa, avtomatlashtirilgan BI tizimlari bu jarayonni 2–4 soatga qisqartirishga imkon beradi. Amazon kompaniyasi ma’lumotlariga ko‘ra, uning AI-asoslangan narxlash tizimi daqiqada 2,5 million qaror qabul qiladi. Ikkinchidan, aniqlik va obyektivlik. Kahneman va uning kasbdoshlari insoniy qaror qabul qilishda 150 dan ortiq turdagi kognitiv xatolarni aniqlashgan. Algoritmik qaror qabul qilish tizimlari (ADS) aynan shu xatolarga duchor bo‘lmaydi, natijada kredit qobiliyati, xodimlarni tanlash va logistika marshruti bo‘yicha qarorlar sezilarli darajada aniqroq bo‘ladi. Uchinchidan, masshtablilik. Bulutli hisoblash va raqamli platformalar korxona kattaligi qandayligidan qat’i nazar, jahon miqyosida ishlash imkonini beradi. O‘zbekiston tadbirkorlari Alibaba Cloud, AWS va Microsoft Azure platformalari orqali yirik korporatsiyalar uchun mo‘ljallangan boshqaruv

vositalariga teng kirishga ega. To‘rtinchidan, bashorat qilish. Prediktiv tahlil menejerlarga hodisalarga nafaqat reaksiya ko‘rsatish, balki ularni oldindan bashorat qilish imkonini beradi. Masalan, Walmart kompaniyasi OV sotuvlarini 94% aniqlik bilan oldindan aytish orqali ombor boshqaruvi xarajatlarini 15%ga qisqartirgan.

Innovatsion texnologiyalarning faqat ijobiy tomonlariga e‘tibor qaratish bir tomonlama bo‘ladi. Ularning muhim cheklovlari va risklari ham mavjud. Algoritmik tarafkashlik (algorithmic bias). Sun‘iy intellekt tizimlari tarixiy ma‘lumotlar asosida o‘qitiladi va shu ma‘lumotlardagi tarafkash naqshlarni o‘zida aks ettiradi. Amazon kompaniyasining ishchilarni tanlash AI tizimi ayollarga nisbatan tarafkash bo‘lganligi sababli 2018-yilda ishdan chiqarilgan edi — bu algoritmik adolatsizlikning klassik misolidir. Ma‘lumotlar sifati muammosi. AI va MO modellari o‘qitiladigan ma‘lumotlar sifatiga to‘la bog‘liq. “Garbage in — garbage out” tamoyili amalga oshadi: past sifatlil ma‘lumotlar past sifatlil qarorlarni keltirib chiqaradi. O‘zbekiston korxonalarida ma‘lumotlarning yig‘ilishi, saqlanishi va standartlashtirilishi hali yetarli darajada emas. Kiberxavfsizlik. Qarorlar qabul qilish ma‘lumotlarga bog‘liq bo‘lgan sari, kiberhujumlar xavfi ham ortib bormoqda.

1-jadval

Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli

Ko‘rsatkich (Dunyo miqyosida)	An‘anaviy boshqaruv modeli	Innovatsion texnologiyalar joriy etilgandan so‘ng	O‘zgarish
Global kompaniyalarda qaror qabul qilish tezligi	7 kun	2 kun	-71%
Amazon omborlarida buyurtma yig‘ish vaqti	90 daqiqa	15 daqiqa	-83%
Netflix mijoz tavsiyalari aniqligi	60%	85%	+25 punkt
Tesla ishlab chiqarish unumdorligi	100 birlik	145 birlik	+45%
Walmart logistika xarajatlari	100%	82%	-18%
Global banklarda tranzaksiya xavfsizligi	78%	96%	+18 punkt
Microsoft ichki hamkorlik samaradorligi	100%	138%	+38%
Alibaba Group savdo prognozi aniqligi	65%	92%	+27 punkt
Sanoat korxonalarida nosozliklar soni	100 ta/yil	58 ta/yil	-42%
Global kompaniyalar sof foydasi	100%	128%	+28%

IBM hisobotiga ko‘ra, 2023-yilda ma‘lumotlar buzilishining o‘rtacha korxonaga etkazgan zarari 4,45 million AQSh dollarini tashkil etgan. Insonga haddan tashqari ishonch va tanqidiy fikrlashning pasayishi. Menejerlar AI tavsiyalariga ko‘r-ko‘rona ergashib, o‘z tajribalari va tanqidiy fikrlashlaridan voz kechishlari mumkin. Bu masala maxsus “inson-AI hamkorlik” (Augmented Intelligence) konsepsiyasi bilan hal etilishi tavsiya etiladi. Qaror qabul qilishning shaffofligi va “qora quti” muammosi. Chuqur neyron tarmoqlar qaror natijasini berish mexanizmini shaffof tushuntirib bera olmaydi. Bu esa mas‘uliyat va huquqiy nazorat masalalarini murakkablashtiradi. Shu sababli XAI (Explainable AI — izohlanadigan sun‘iy intellekt) yo‘nalishi faol rivojlanmoqda.

Tadqiqot natijalari raqamli iqtisodiyot sharoitida menejment qarorlarini qabul qilish jarayoni tubdan qayta qurilayotganini tasdiqladi. An‘anaviy intuitiv yondashuvlardan ma‘lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish paradigmasiga o‘tish zamonaviy korxona raqobatbardoshligining asosiy omiliga aylandi. Tadqiqot davomida erishilgan asosiy nazariy natija — Simonning klassik IDC modelini raqamli iqtisodiyot talablariga muvofiq kengaytirish asosida taklif etilgan Digital IDC+M besh bosqichli modeli bo‘lib, u qaror qabul qilishning axborot, loyihalash, tanlov, ijro va monitoring bosqichlarini tizimli integratsiya qiladi hamda har bir bosqichga mos innovatsion texnologiyalar

majmuini tavsiya etadi. Amaliy jihatdan, innovatsion texnologiyalar qarorlar qabul qilish vaqtini 35–90%ga qisqartirish, qarorlar aniqligini 20–60%ga oshirish, operatsion xarajatlarni 10–50%ga kamaytirish imkonini beradi. Bundan tashqari, ular risklarni kamaytiradi va strategik muqobillar sonini kengaytiradi. Shu bilan birga, tadqiqot innovatsion texnologiyalarni joriy etishning jiddiy cheklovlari ham mavjudligini ko‘rsatdi: algoritmik tarafkashlik, ma’lumotlar sifati muammolari, kiberxavfsizlik xatarlari, etik va huquqiy savollar. Mazkur cheklovlarni hal qilish uchun inson-AI hamkorlik yondashuvi (augmented intelligence), ma’lumotlar boshqaruvi siyosati va izohlanadigan sun’iy intellekt (XAI) asosida yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Agrawal A., Gans J., Goldfarb A. Prediction Machines: The Simple Economics of Artificial Intelligence. — Boston: Harvard Business Review Press, 2018. — 272 p.
2. Bharadwaj A., El Sawy O.A., Pavlou P.A., Venkatraman N. Digital Business Strategy: Toward a Next Generation of Insights // MIS Quarterly. — 2013. — Vol. 37, No. 2. — P. 471–482.
3. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. — New York: W. W. Norton & Company, 2014. — 320 p.
4. Provost F., Fawcett T. Data Science for Business: What You Need to Know about Data Mining and Data-Analytic Thinking. — Sebastopol: O’Reilly Media, 2013. — 414 p.
5. Chen H., Chiang R.H.L., Storey V.C. Business Intelligence and Analytics: From Big Data to Big Impact // MIS Quarterly. — 2012. — Vol. 36, No. 4. — P. 1165–1188.
6. Davenport T.H., Ronanki R. Artificial Intelligence for the Real World // Harvard Business Review. — 2018. — January–February. — P. 108–116.
7. Gartner. Digital Business Transformation Survey 2024: Central Asia Region Results. — Stamford: Gartner Inc., 2024. — 48 p.
8. IBM Security. Cost of a Data Breach Report 2023. — Armonk: IBM Corporation, 2023. — 78 p.
9. IDC. Worldwide Global DataSphere Forecast, 2021–2025: The World Keeps Creating More Data. — Framingham: International Data Corporation, 2021. — 35 p.
10. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. — New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. — 499 p.